

disc 1

Complete muziekwerken van
Unico van Wassenaer
1692 - 1766

door Combattimento en
Thera de Clerck - blokfluit

Complete muziekwerken van Unico van Wassenaer is een productie van de Stichting Twickel ter gelegenheid van de 250^e sterfdag van Unico van Wassenaer Obdam.
All rights of the producer and the owner of the work reproduced reserved. Unauthorized copying, reproduction, hiring, lending, public performance and broadcast, prohibited.

disc 2

Complete muziekwerken van
Unico van Wassenaer
1692 - 1766

door Combattimento en
Thera de Clerck - blokfluit
Maria Goetze en Tanja Obalski - sopraan
Robbert Muuse - bas

Complete muziekwerken van Unico van Wassenaer is een productie van de Stichting Twickel ter gelegenheid van de 250^e sterfdag van Unico van Wassenaer Obdam.
All rights of the producer and the owner of the work reproduced reserved. Unauthorized copying, reproduction, hiring, lending, public performance and broadcast, prohibited.

UNICO

Complete muziekwerken van Unico van Wassenaer is een productie van de Stichting Twickel ter gelegenheid van de 250^e sterfdag van Unico van Wassenaer, Odham.

disc 1

**Complete muziekwerken van
Unico van Wassenaer
1692 - 1766**

Complete muziekwerken van Unico van Wassenaer is een productie van de Stichting Twickel ter gelegenheid van de 250^e sterfdag van Unico van Wassenaer, Odham.

disc 2

**Complete muziekwerken van
Unico van Wassenaer
1692 - 1766**

disc 1

Concerto I in G-groot

- 1. Grave 1:53
- 2. Allegro 2:54
- 3. Un poco Andante 3:43
- 4. [Giga] Allegro 2:21

Fluitsonate III in g-klein

- 5. Grave 3:54
- 6. Allegro 2:25
- 7. Sarabande, Grave 2:54
- 8. Giga, Presto 1:10

Concerto II in Bes-groot

- 9. Largo Andante 4:59
- 10. Da Capella, Presto 1:48
- 11. Largo Affettuoso 2:24
- 12. Allegro Moderato 2:44

Fluitsonate II in g-klein

- 13. Grave 1:47
- 14. Allegro 2:15
- 15. Adagio 1:25
- 16. Giga, Presto 2:23

Concerto III in A-groot

- 17. Grave, Sostenuto 0:39
- 18. Da Capella, Presto 2:39
- 19. Largo Andante 2:34
- 20. Vivace 2:45

disc 2

Concerto V in f-klein

- 1. Adagio-Largo 2:59
- 2. Da Capella 2:08
- 3. A Tempo Comodo 3:22
- 4. A Tempo Giusto 1:35

Fluitsonate I in F-groot

- 5. Grave 2:17
- 6. Allegro 3:38
- 7. Adagio 3:22
- 8. Giga, Presto 1:35

Concerto IV in G-groot

- 9. Largo 2:25
- 10. Da Cappella, Non Presto 1:56
- 11. Largo Affettuoso 4:19
- 12. Allegro 2:07

**13. Laudate Dominum
in D-groot**

Concerto VI in Es-groot

- 14. Affettuoso 2:25
- 15. Presto 1:34
- 16. Largo 1:23
- 17. Vivace 2:17
- 18. Gebed voor de Predicatie 2:21

Unico

Hij werd op 30 oktober 1692 geboren op kasteel Twickel bij het Twentse stadje Delden en Unico was de naam die hem werd gegeven. Zo werd hij in familiekring niet aangesproken. Daar noemde men hem Oene, een in Groningen en Friesland veel voorkomende jongensnaam waarvan Unico de Latijnse versie was. Die voornaam kreeg hij van peetoom Unico Ripperda van het huis Weldam in Diepenheim, die hem drie dagen na zijn geboorte in de kerk van Delden ten doop hield. Zijn roepnaam raakte binnen de familie in gebruik na 1723. In dat jaar trouwde hij met de tien jaar jongere Friese edelmansdochter Dodonea van Goslinga, die door haar familie Doed werd genoemd. Oene en Doed pasten goed bij elkaar. Niet alleen als namenpaar, maar ook als man en vrouw. Hun huwelijk was een gelukkige verbintenis die in 1766 met de dood van Unico eindigde. Hij werd begraven in het familiegraf in de Grote Kerk in Den Haag. Doed liet op zijn kist een koperen plaat schroeven waarop zij hem een teder man en een oprechte vriend noemde. Daarvan was geen woord gelogen.

Unico was telg uit een militair geslacht. Zijn vader was luitenant-generaal Jacob van Wassenaer Obdam. Zijn grootvader de bekende luitenant-admiraal, ook een Jacob, die 1665 een zeemansgraf vond op de Noordzee voor de Engelse kust ter hoogte van Lowestoft, toen hij in de slag tegen de Engelsen het opperbevel voerde over de oorlogsvloot van de Republiek. Zijn admiraalsschip De Eendracht explodeerde na een voltrefter in de kruittkamer. Moeder van Unico was Adriana van Raesfelt, erfdochter van Adolf Hendrik van Raesfelt, bewoner van de havezate Twickel en een van de meest vermogende edelen van zijn gewest. Dankzij de samenvoeging van beide familiebezittingen, werden de Van Wassenaers een van de rijkste families van de republiek.

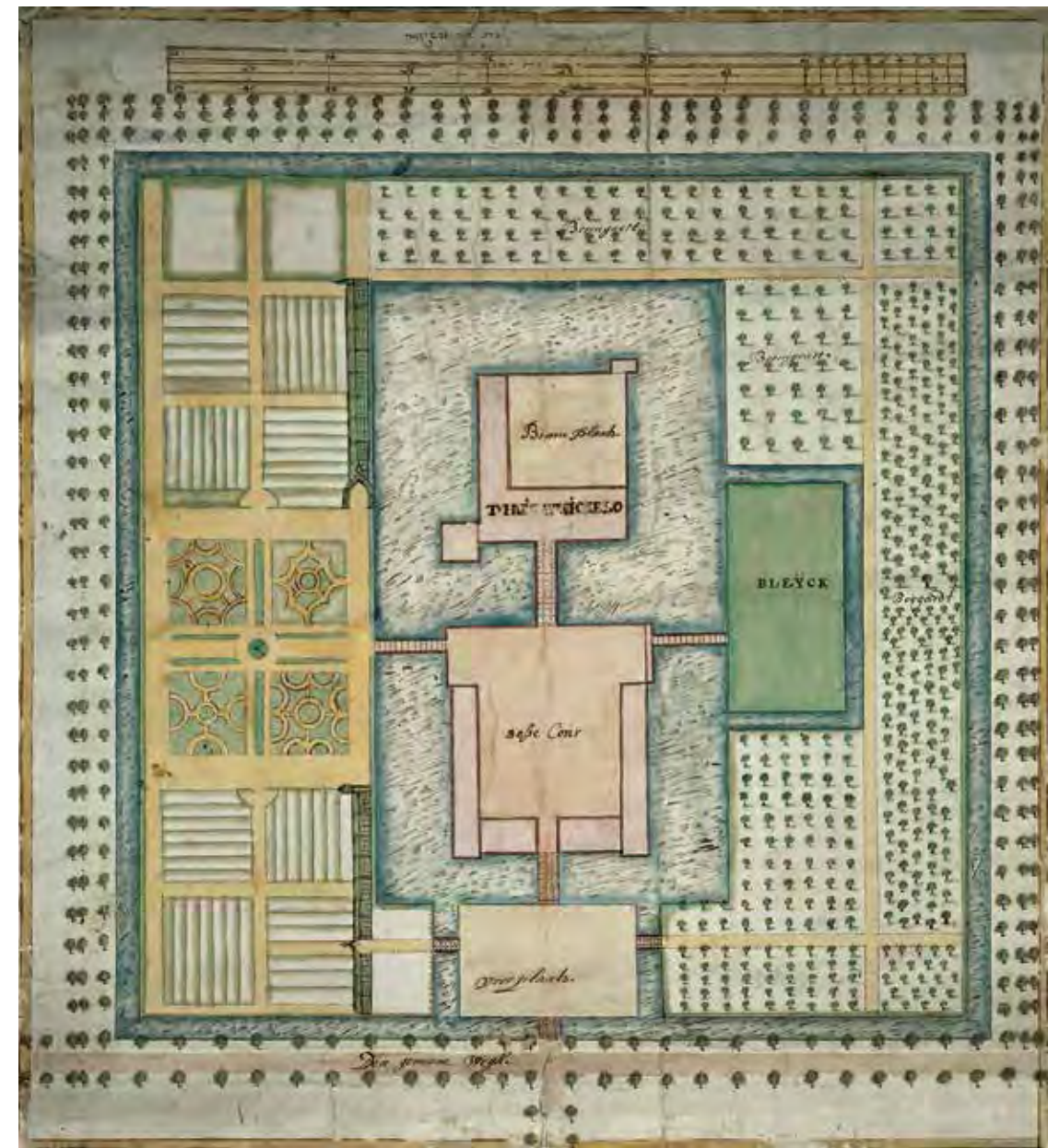
Hoe vermogend de familie moet zijn geweest, is nog te zien aan het gebouw aan de Kneuterdijk in Den Haag waarin tegenwoordig de Raad van State is gevestigd. Dat gebouw was oorspronkelijk het familiehuis van de Van Wassenaers, ontworpen tussen 1716 en 1719 door de Franse architect Daniël Marot in opdracht van Jan, de negen jaar oudere broer van Unico die na de dood van hun vader in 1714 het Hollandse familiebezit erfde. *‘Een zeer pragtig en bijna Koninklijk gebouw, waarvan in gansch Holland geen weerga wordt gevonden’*, typeerde een tijdgenoot de schepping van Marot. Dat was het inderdaad en bleef het nog lang. Nadat de familie het huis in 1816 had verkocht, kwam het in bezit van koning Willem I als woonpaleis voor zijn zoon, de latere koning Willem II.

Legendarisch was niet alleen het huis, maar ook de kunstcollectie van de Van Wassenaers. De kostbare boekenverzameling, waarvan de kern al door Unico's vader bijeen was gebracht en die later door zijn broer Jan verder werd uitgebreid, bestond onder meer

uit *‘atlassen, kaart- en prent- ende konstboecken ende wat daertoe eenighsints behoort’*, zoals het in het testament van hun vader stond omschreven. Jan liet voor deze boeken zelfs speciale stempels maken met het familiewapen, zozeer koesterde hij zijn boekenschat. Jan van Wassenaer is tot op de dag van vandaag bekend gebleven als een van groot kunstverzamelaar. Zijn collectie omvatte niet minder dan elf Rembrandts, achttien Van Ostades en verschillende werken van Rubens, Jan Steen en Gerard Dou en andere schilders, ook uit zijn eigen tijd. Verder verzamelde hij beelden, vazen, lampen, tekeningen, porselein en andere kostbaarheden. Na zijn dood in 1745 erfde Unico niet alleen al deze collecties, maar ook de aanzienlijke schulden. Unico was daardoor gedwongen om belangrijke stukken uit de kunstcollecties te verkopen. Een taak die hij in het belang van zijn familie met pijn in zijn hart maar met groot plichtsbesef op zich heeft genomen.

De familie Van Wassenaer was een van de oudste adellijke geslachten in Holland en werd als zodanig hoog geacht. Als stamvader wordt Philips van Wassenaer beschouwd, die leefde rond 1200. De familie splitste zich in de loop der tijd in vele takken, waarvan Van Wassenaer Obdam de meest invloedrijke is geworden. Door hun aanzien en vermogen konden de gebroeders Van Wassenaer zich in de politiek een onafhankelijke positie permitteren. Dat gold met name voor de conflicten over de meest gewenste staatsvorm die zich periodiek in Holland openbaarde tussen de Oranjes met hun aanhang en de magistraten in de steden. De Hollandse edelen kozen traditiegetrouw vaak de partij van de stadhouder, al was het maar vanwege de militaire functies die hij te vergeven had. De meeste steden echter, Amsterdam voorop, hielden de stadhouder doorgaans het liefst buiten de deur, omdat zij voor de aantasting van hun rechten vreesden als de Oranjes te veel macht kregen. De Van Wassenaers hielden doorgaans een gepaste afstand van deze twisten, waren zeker geen partijgangers van de stadhouder en onderhielden met zowel met het stadhouderlijk hof als de stadsregenten goede contacten.

De gereserveerde houding van de beide broers jegens het politieke bedrijf zal overigens mede zijn gevoed door het lot dat hun vader trof, nadat deze als luitenant-generaal van de cavalerie in 1703 aan de oevers van de Schelde in het nauw was gebracht door Franse troepen en daarna op de vlucht was geslagen. Helaas voor hem keerde de strijd zich na zijn vertrek als door een wonder ten goede en wist zijn legercorps alsnog de overwinning te halen. De vlucht leverde hem een proces op wegens desertie en landverraad. Een beschuldiging waarvan hij werd vrijgesproken, toen uit onderzoek bleek dat hij in paniek had gehandeld. Maar het voorval kostte hem wel zijn promotie tot veldmaarschalk en luidde het einde van zijn militaire loopbaan in, al gunden de Staten-Generaal hem daarna nog wel als troostprijs het gouverneurschap van 's-Hertogenbosch.

T' Huis Twickelo

De winters werden door de Van Wassenaers veelal in Den Haag doorgebracht, de zomers in Twente. In het geboortjaar van Unico ronden zijn ouders op kasteel Twickel een omvangrijke verbouwing af. Het kasteel kreeg daarmee in grote lijnen zijn huidige verschijningsvorm. De toren aan de noordzijde is toegevoegd in de negentiende eeuw. De bovenstaande kaart met daarop het kasteel en directe omgeving dateert van vlak voor 1692, het jaar waarin aan de achterzijde van het kasteel een galerijvleugel en twee hoekpaviljoens zijn toegevoegd. Zo zal de omgeving er dus ongeveer uit hebben gezien in de kinderjaren van Unico, met sier- en nutstuinen en rechte lanen met bomen.

Op deze plattegrond ligt voor de entree van het kasteel nog de houten brug, die in 1708 werd vervangen door de huidige stenen brug. De tuin werd als laatste aangepakt, en is opgebouwd uit strakke geometrische vormen. Daarbinnen zie je vooral nuttige elementen, het vermaak kwam nog op de tweede plaats. Rechts naast het kasteel ligt een bleek, ingesloten door een sloot met water om de was te besprenkelen. Rond de bleek staat een omvangrijke boomgaard, die

aansluit op een boomgaard aan de achterzijde van het huis. Aan de zuidzijde van het huis bevinden zich twee berceaus of loofgangen. Centraal in het linker gedeelte ligt een siertuin in renaissance stijl. Deze bestaat uit vier parterres met figuren van buxushaagjes. Aan weerszijden van de siertuin liggen twee moestuinen met groentebedden. Hier groeiden veldsla, radijs, andijvie, rode bieten, savoieekool en marjolein.

In een hoekpaviljoen stond blijkens een boedel-inventaris het klavecimbel van de familie Van Wassenaer waaraan Unico vele uren heeft doorgebracht. In de achttiende eeuw is in deze kamer een schildering op linnen aangebracht met een geïdealiseerd beeld van de barokaanleg op Twickel. Een fantasie op de populaire tuinen van Versailles, maar dan aan de Oelerbeek, het stroompje dat voor het kasteel langs loopt.

1. Imaginair gezicht op Twickel, plafondduk, olieverf op doek, na 1729.

2. Plattegrond T' Huis Twickelo. Gekleurde pentekening, ca. 1685.

Eerste composities

Unico's zusters Agnes, Amadea en Charlotte kregen in Den Haag muziekles van de componist en muziektheoreticus Quirinus van Blankenburg. In het huisarchief van Twickel liggen nog de kwitanties. Unico's naam ontbreekt, maar het is zeer aannemelijk dat ook hij lessen bij Van Blankenburg heeft gevolgd. Van Blankenburg is vooral bekend van zijn *Elementa musica* uit 1739, een muziektheoretische verhandeling waaraan hij naar eigen zeggen zestig jaar heeft gewerkt. Zijn composities hebben allure en vertonen Italiaanse kenmerken.

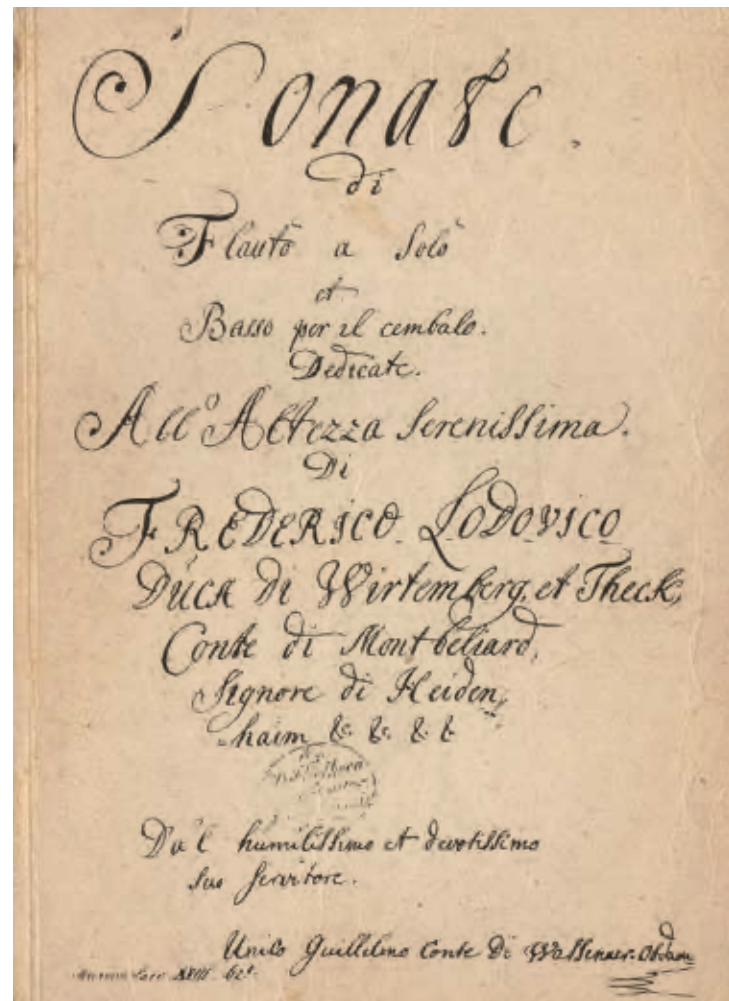
Van Blankenburg had meer verschillende leerlingen van hoge afkomst. Zo gaf hij les aan Unico's muziekvrienden Willem en Charles Bentinck. Ook gaf hij ook klavecimbel les aan Friedrich Ludwig hertog van Württemberg, die zich tijdens zijn studiejaren ophield in Den Haag. Het ligt voor de hand dat Unico samen met hen heeft gemusiceerd. In de Universiteitsbibliotheek in Rostock ontdekte de fluitist Wim Brabants in 1991 een handschrift van Unico met drie aan de hertog van Württemberg opgedragen sonates voor altblokfluit en basso continuo. Van de hertog is bekend dat hij zelf ook componeerde. Uit zijn composities valt af te leiden dat hij fluit speelde en het is daarom niet verwonderlijk dat Unico zijn blokfluitsonates juist aan hem opdroeg.

De bibliothecaris in Rostock die het handschrift had gecatalogiseerd, verbasterde de naam van Unico tot 'Wallenaer-Adam, Guillelmo Conti di'. Dit laat zien dat niets is uitgesloten: nog steeds duiken onbekende werken van componisten op allerlei plaatsen op. Dat zou ook kunnen gebeuren met werken van Unico.

1. Titelpagina fluitsonate, ca. 1714. (Universiteitsbibliotheek Rostock)

2. Hertog Friedrich Ludwig von Württemberg. Olieverf op doek, A. Pesne, ca. 1718. (Staatliches Museum Schwerin)

3. Deel partituur fluitsonate, ca. 1714. (Universiteitsbibliotheek Rostock)

Staatsman

Unico's politieke loopbaan, voor zover men daarvan kan spreken, is betrekkelijk laat op gang gekomen. Dat kwam deels omdat zijn belangstelling meer uitging naar de zorg voor zijn familie, het beheer van zijn bezittingen en zijn hobby's. Wat daarbij zeker ook heeft meegespeeld, is dat hij als bezitter van Twickel in de eerste helft van zijn leven was aangewezen op bestuursambten in Overijssel, waar voor een uit Holland afkomstig edelman weinig eer te behalen was. Op Drenthe na was Overijssel het minst betalende lid van de Republiek waardoor de afgevaardigden van het gewest in de Staten-Generaal weinig in de melk te brokkelen hadden. De interessantste politieke functies waren in Holland te verdelen, maar wie daar als edelman in aanmerking wilde komen voor ambten, moest lid zijn de Ridderschap van Holland. Dat was Unico niet. Dat wil zeggen: niet zolang zijn broer Jan leefde en een zetel had in de Ridderschap van Holland.

Pas na februari 1745, toen hij na het overlijden van Jan diens Hollandse goederen erfde, kon Unico aanspraak maken op de zetel van zijn broer. Merkwaardig genoeg duurde zijn toelating tot de ridderschap daarna nog maanden, maar daar leek hij zich aanvankelijk niet erg druk om te maken. 'Ik hebbe wel zoo een grooten haest niet, maer de gratie gaet eraf', liet hij de raadpensionaris van Holland met een lichte ondertoon van ergernis in april weten. Maar toen de inschrijving aan het einde van het jaar nog niet was geregeld, voelde hij zich onheus bejegend. In die maanden verrichtte hij voor de Republiek juist een diplomatieke missie in Bonn en beklaagde hij zich dat hij zelf dag en nacht aan het werk was voor het vaderland, terwijl men in Den Haag geen haast leek te maken met zijn toelating tot de ridderschap.

'Men laet mij voor de honden loopen, als een jongen, daer ik 53 jaeren gepasseert ben, en in de welvaart van 't land niet minder geïnteresseert ben als eenig lid van de Ridderschap', liet hij zijn opdrachtgever in april 1745 geërgerd weten. 'Ik kan aen U Wel Edel Gestrenge niet langer verswijgen, dat die behandeling mij ten hoogsten begint te verveelen'. Hij drong aan op spoed, omdat hij vreesde dat men hem als diplomatiek onderhandelaar minder serieus zou nemen als hij geen lid van de Staten van Holland was. Of dat het geval was, staat te bezien, maar Unico vond het in elk geval een argument om de ridderschap onder druk te zetten en zijn toelating snel te regelen. Toch duurde het nog tot februari 1747 voordat alle formaliteiten waren vervuld. Hij was toen 55 jaar. Niet meer een leeftijd om nog een loopbaan in de politiek na te streven.

Veel spijt zal hij daarvan niet hebben gehad. In dat opzicht leek hij op zijn broer. Zowel Jan als Unico vervulden hun binnenlandse politieke verplichtingen naar behoren, maar toonden weinig animo om zich naar het buitenland te laten sturen. Unico accepteerde zijn eerste en enige diplomatieke missie pas in 1744, toen de Staten-Generaal hem vroegen naar Rijssel te gaan om namens de Republiek deel te nemen aan het vredesoverleg over de Oostenrijkse Successieoorlog. Waarschijnlijk moet Unico toen al hebben geweten van de naderende

dood van zijn broer en leek het hem niet onverstandig om ter voorbereiding daarop enig politiek handwerk te verrichten. De vredesbesprekingen duurden met de nodige onderbrekingen tot 1748 en voerden hem onder andere naar Parijs. Op een prent uit die tijd wordt hij als Twikkelo samen met mede onderhandelaar raadpensionaris Gilles afgebeeld, terwijl hij besprekingen voert op het slagveld met de Franse koning Lodewijk.

Nieuwe buitenlandse missies heeft Unico daarna niet meer aangenomen. Daar zal hij geen nacht minder om geslapen hebben, denkend aan de banale verplichtingen waaraan hij zich tijdens deze reizen niet kon onttrekken, zoals die aan het hof van een Duitse keurvorst. Daarover rapporteerde hij aan het thuisfront: 'De bediendens aan dit hof zijn gretig in het vragen en neemen van presentien. Daarenboven worden dagelijx aan het hof kleine loterijtjes van galanteriën gemaakt of verspeelt, ten behoeve van Camerdiensers van den Ceurvorst en andere, waarin men sig niet kan dispensereren deel te nemen, daar den vorst selve meede speelt, so als het mij 5 à 6 mael is gebeurt, weshalve men daer dagelijx in de beurs moet tasten'.

1. De Staat zendt Twikkelo en Gilles [...]. Ets van S. Fokke. Uit: Atlas van Stolk, 1746.
2. Unico van Wassenaer. Gravure, J. Houbraken, 1759.

The Master Unmasked

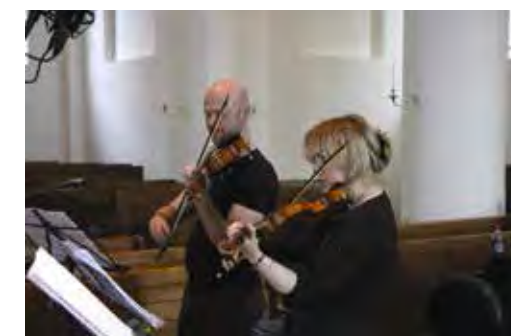
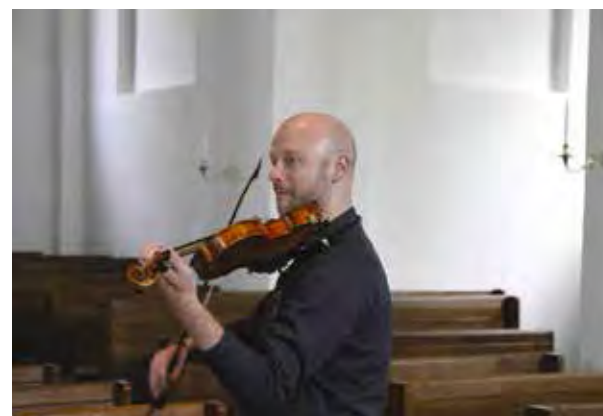
Het was de musicoloog Albert Dunning die in 1980 ontdekte dat de Concerti Armonici niet door Giovanni Pergolesi waren gecomponeerd, maar door Unico van Wassenaer Obdam. Aan deze ontdekking ging een vermakelijke reeks misverstanden over het auteurschap vooraf. De toeschrijving aan Pergolesi kwam in de wereld door de Poolse componist Lessel, een leerling van Haydn, die van het werk alleen een anonieme versie onder ogen kreeg die hij in eerste instantie toeschreef aan Händel, maar daarna zijn mening herzag en Pergolesi als componist introduceerde. Niet bekend is waarop hij deze toeschrijving baseerde.

Het misverstand is blijven bestaan tot 1949, toen de Engelse muziekwetenschapper Cudworth in bibliotheken oudere versies van de concerten ontdekte waarop niet de naam van Pergolesi voorkwam, maar die van Ricciotti, de Italiaanse vioolleraar van Unico die de composities in 1740 uitgaf. Hoewel Ricciotti alleen als uitgever werd vermeld, voerde Cudworth hem op als componist, een fout waarop hij later door een collega werd gewezen. Daarmee brak een periode aan waarin de concerten afwisselend aan Pergolesi dan wel Ricciotti werden toegeschreven, afhankelijk van de persoonlijke voorkeur van de spreker. De musicoloog Rudolf Rasch maakte het zelfs mee dat in een radioprogramma hetzelfde concert twee keer werd gedraaid, terwijl de eerste keer Pergolesi als componist werd genoemd en de tweede keer Ricciotti.

Zonder dat hij het wist gaf de bibliothecaris Van Leeuwen de eerste aanzet tot de oplossing van het raadsel, toen hij in 1979 bij toeval Dunning tegenkwam in een Franse hotel en hem vertelde dat er op kasteel Twickel nog diverse muziekhandschriften stonden die voor Dunning interessant konden zijn. Nadat Dunning op Twickel het handschrift van de Concerti Armonici had aangetroffen kon hij zijn vondst op 25 november 1980 op een congres in Utrecht wereldkundig maken met de uitgave van het handschrift, voorzien van een uitvoerige inleiding.

1. Bibliotheek kasteel Twickel.

De Concerti Armonici en andere werken van Unico

door Pieter Dirksen, *Combattimento*.

Tot de juwelen van het achttiende-eeuwse strijkersrepertoire horen zeker ook de *Sei Concerti Armonici*. Als een van de weinige verzamelingen van die tijd bleven deze concerten populair. Ze werden sinds hun ontstaan steeds opnieuw gedrukt en gespeeld – een duidelijke indicatie van hun kwaliteit en aantrekkingskracht. Maar zoals bekend was het lange tijd onduidelijk wie deze zes in 1740 anoniem te Den Haag gepubliceerde concerten had gecomponeerd. De lijst met kandidaten die in de loop der tijd voorbij zijn gekomen, is indrukwekkend: voorop de legendarische Giovanni Battista Pergolesi, maar ook niet minder beroemde componisten zoals Vivaldi, Händel en Leclair, naast mindere goden zoals Ricciotti, Birkenstock en De Fesch. De ontdekking in 1980 door Albert Dunning dat deze bijzondere collectie door een amateurmusicus van Nederlandse adellijke huize was gecomponeerd, vormde dan ook een regelrechte sensatie.

Dankzij een op kasteel Twickel bewaard gebleven partituur van de *Concerti Armonici*, dat voorzien is van een verduidelijkend voorwoord van de hand van de componist, staat het nu onomstotelijk vast dat Unico Wilhelm graaf van Wassenaer ze heeft geschreven. Ze zijn bedoeld voor het adellijke Haagse Collegium musicum dat in 1725 onder leiding van de violist Carlo Ricciotti van start ging, met Van Wassenaer ongetwijfeld aan het clavecimbel. Net als andere

uitsluitend voor hun plezier componerende edellieden die muziek van blijvende waarde nalieten, zoals Alessandro en Benedetto Marcello, Johann Ernst van Sachsen-Weimar, of uit een vroegere periode Carlo Gesualdo, leidde zijn onafhankelijke positie en onmiskenbaar talent tot hoogst originele muziek. Dat maakt deze concerten muziekhistorisch gezien nogal moeilijk te plaatsen. Zo heeft de beroemdste muziek voor de bezetting met vier violen, altviool, cello en continuo, Antonio Vivaldi's *L'Estro armonico* op. 3, niet veel sporen nagelaten in de *Concerti armonici*, hoewel Van Wassenaer deze collectie zeker heeft gekend (ze verscheen in 1711 te Amsterdam). Van Wassenaer liet Vivaldi's zo invloedrijke ritornelvorm helemaal links liggen, evenals diens drielidige stramien snel-langzaam-snel die al vanaf spoedig daarna standaard werd. Unico schreef zijn concerten in de traditionele vierdelige ordening langzaam-snel-langzaam-snel, die in 1740 bepaald ouderwets moet hebben aangedaan op het Europese vasteland. Daarom hij deze keuze maakte is duidelijk: deze componerende edelman was kennelijk een liefhebber van langzame delen. Ze vormen dan ook vaak het hoogtepunt van de compositie. Ook de nogal dicht gewoven vierstemmigheid en de steeds wisselende groepering cq. samenvoegen van de zes strijkers is niet bepaald progressief te noemen. Maar dat ze in hoofdzaak Italiaans van inspiratie zijn staat

buiten kijf. Zijn muziekbibliotheek bevatte veel Italiaanse instrumentale muziek: beroemdheden als Corelli, Geminiani, Locatelli, Tartini en Veracini zijn er in vertegenwoordigd, maar ook mindere goden zoals Facco, Guarini, Masciti, Mossi, Tessarini en Valentini.

Een conservatief trekje is ook om in bijna alle concerten een vrije fuga in de 'ouderwetse' *alla breve*-maatsoort met langere notenwaarden toe te voegen. Van Wassenaer benadrukt deze delen met het opschrift 'Da Capella', wat je vrij kunt vertalen met 'in kunstige, imitatieve koorstijl'. We vinden deze delen (niet altijd van Wassenaer's sterkste stukken...) steeds op de traditionele tweede plek in Concerti II-VI. De componist brengt op die manier een soort van historisch contrast aan met de andere, modernere delen – in ieder geval in het notenbeeld. Het is opvallend dat in Concerto I in G-groot zo'n deel ontbreekt. Het is dan ook stilistisch het meest gesloten werk van deze collectie, een volbloed 'barok' concerto. Het begint met een statig, vanuit de bas langzaam opbouwend Grave, waarschijnlijk geïnspireerd op de opening van Corelli's bekende 'Kerstconcert'. De octaafsprong van deze opening zien we in alle delen als thematisch idee terug. De overige drie delen zijn Vivaldiaans qua inspiratie, zoals in de stampende octaven van het thema in het tweede deel en het 'ezelgebalk' in de meeslepende Giga aan het slot (zie

Vivaldi's vioolsonate op. 2/2, RV 31!). Het hart van dit eerste concert is echter het langzame derde deel. Het is een vrije passacaglia met een alsmaar herhaald motiefje in de begeleiding, duidelijk geïnspireerd op het middendeel van het beroemde achtste concert uit Vivaldi's *L'Estro armonico*. We vinden vergelijkbare langzame delen in de concerten van Telemann en Bach, maar Van Wassenaer doet voor deze zwaargewichten zeker niet onder. Zijn bijzonder geïnspireerde 'passacaglia' biedt afwisselend solo's voor de cello en de twee soloviolen, om ze tegen het einde in een lyrische apotheose te verenigen. De componist merkt in zijn handschrift over dit deel nogal laconiek op: 'Ce morceau est un peut trop long' ('dit stuk is een beetje te lang') – adellijk understatement, zullen we maar zeggen!

Een sterk contrast biedt het Concerto II in Bes-groot. Het is het lichtste van de zes, wat we met name horen in de afsluitende 'Tarantella', een delicaat 'perpetuum mobile' voor de twee eerste violen (de rest van het ensemble begeleidt hier alleen maar). Igor Stravinski was er zo door gecharmeerd dat hij het in zijn *Pulcinella* (1919) integreerde. Ook hier moeten we Van Wassenaers relativerende opmerking in het handschrift Twickel boven dit deel, 'L'allegro suivant est trop uniforme' ('Het nu volgende allegro is te eenvormig'), niet al te serieus nemen. Dit deel en het zangerige openingsdeel

lijken zo uit een trisonate voor twee violen en continuo weggelopen, hier voor de gelegenheid 'aangedikt' met meer instrumenten. De vrij luchtige fuga 'Da Capella' wordt gevolgd door een prachtig Siciliana in onversneden Napolitaanse stijl.

Het Concerto III in A-groot begint met het kortste deel van de verzameling: enkele volle akkoorden die echter als snel op de dominant wegsterven. Het is in feite niet veel meer dan een inleiding op deel twee, een gewichtig 'Da Capella'. Een randnotie in het autograaf vertelt het verhaal achter dit deel. Op verzoek van een vriend gebruikt hij hier een toen al een paar eeuwen oude driestemmige canon op de tekst 'Non nobis Domine, sed nomini tuo da gloriam' ('Niet aan onze, o Heer, maar aan Uw naam is de glorie'). De canon horen we een aantal keren al dan niet volledig voorbijkomen. Dit heeft waarschijnlijk een adellijke achtergrond. Unico Wilhelm van Wassenaer was een prominent lid van de Duitse Orde, het Duitstalige antwoord op de Orde der Tempeliers, die deze tekst als motto voerden. Het langzame derde deel vormt een herhaling van het model van het corresponderende deel in het eerste concert, waarbij de hypnotiserende gepuncteerde beweging in de begeleiding tegen het slot door een affectief klagend gedeelte met alleen de solisten onderbroken wordt. Het slotdeel is net zoals in Concerto I een vlotte

Italiaanse Giga, maar is moderner van stijl en is gebaseerd op een kort dalend motiefje dat waarschijnlijk geïnspireerd is op een thema uit de *Estro armonico* (Concerto II, RV 578).

Het Concerto IV in G-groot is een stuk moderner van toon dan het eerste concerto in dezelfde toonsoort. Dat zien we met name in het tweede deel, waarin ondanks het opschrift 'Da Capella' en de *alla breve*-maatsoort met een vrolijke, scherzo-achtige fuga van doen hebben met snellere notenwaarden dan in de andere 'Da Capella'-stukken. Heel Händel-achtig klinkt het hymnische openingsdeel, maar het hart van dit concerto wordt wederom gevormd door het derde deel. Dit is een breed-uitgesponnen Largo Affetuoso – in feite een 'galante' sarabande – met een karakteristieke afwisseling tussen mineur en majeur. Het uitgelaten laatste deel is gebaseerd op hetzelfde thema als dat van het tweede deel van Concerto II, maar dan van meet af aan gecombineerd met een vrolijk, springerig tegenthema.

Rond 1740 was het gebruikelijk geworden om de majeurtoonsoorten te bevoordelen, maar voor de variatie werd in de meeste publicaties toch nog een enkele sonate of concerto in mineur opgenomen. Hier hoefde de componist dan even geen concessies te doen aan het op licht verteerbare muziek beluste publiek. Van Wassenaer volgt dit

Concerto

V.

Adagio 2.º Largo

Je prefere en
tout ce concert
a tous les autres.

UNICO

Complete muziekwerken van Unico van Wassenaer

Unico Wilhelm graaf van Wassenaer Obdam (1692-1766) geldt als de grootste Nederlandse barokcomponist. Zijn belangrijkste serie concerten, de Concerti Armonici, werden tot 1980 ten onrechte toegeschreven aan de Italiaanse meester Pergolesi. De reden is dat Unico zijn composities nooit ondertekende. Dat deed men niet als heer van stand. Unico behoorde tot het adellijke geslacht Van Wassenaer, dat vele landgoederen bezat waaronder het kroonjuweel van Twente, landgoed Twickel bij Delden.

Unico was een alleskunner: naast componist óók staatsman, diplomaat en organisator.

Het boek is rijk geïllustreerd met uniek beeldmateriaal uit de collectie van de Stichting Twickel, die nu zorgdraagt voor het erfgoed dat Unico mede heeft opgebouwd.

Barokensemble Combattimento heeft in een nieuwe opname al zijn bekende werk op bijgesloten dubbel-CD gezet.

Segue